O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI JIZZAX FILIALI

ISSN 2181-3884

ZAMONAVIY ILMIY-TEXNIK TADQIQOTLAR

xalqaro jurnali

Vol. 2 No. 3

2026

International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research

Volume 2 Issue 3
2026

Zamonaviy ilmiy-texnik tadqiqotlar xalqaro jurnali

3-son
2026

Международный журнал современных научно-технических исследований

Том 2 Выпуск 3
2026

MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI

Xalqaro ilmiy-elektron jurnali

Tahrir kengashi raisi:

P.f.d., prof., O.X. Turakulov

Bosh muharrir:

A.A. Abdumalikov

Tahrir kengashi mas’ul kotibi:

D.M. Jomurodov

Tahririyat hay’ati:

1. B.f.d., prof., S. Murodova (O’zMU Jizzax filiali, UZB)
2. P.f.n., prof., S. Usmanov (O’zMU Jizzax filiali, UZB)
3. T.f.n., dos., S. Tavboev (O’zMU Jizzax filiali, UZB)
4. F.f.d., prof., N. Djusupov (O’zDJTU, UZB)
5. T.f.d., dos., S. Ruzimov (TTPU, UZB)
6. P.f.d., prof., G. Lekerova (SKU, KZH)
7. DSc., Ali Coşkan (ASUI, TR)
8. T.f.d., prof., D. Irgasheva (TATU, UZB)
9. T.f.d., prof., I. Siddikov (NRU TIIAME, UZB)
10. T.f.n., dos., S. Eshkabilov (NDU, US)

Zamonaviy ilmiy-texnik tadqiqotlar xalqaro elektron jurnali (International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research) O’zMU Jizzax filiali Kengashining qaroriga asosan tashkil etilib, 2022-yil 9-sentabrda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №038200 raqami bilan ro‘yxatidan o‘tkazilgan, shuningdek davlatlararo standartlar talabi asosida O‘zbekiston Milliy kutubxonasidan jurnal uchun 2181-3884 ISSN raqami olingan.

© “O‘zMU Jizzax filiali” – 2023

Tahririyat manzili:

130100, Jizzax viloyati, Jizzax shahri,
Sh.Rashidov Shox ko‘chasi, 259-uy.

AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA YOSHLARNING AXLOQIY ONGINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI

Sariboyeva Shaxnoza Xasanboyevna

University of Business and Science, o'qituvchi.
e-mail: alisheryoldashev1989@gmail.com

Annotatsiya.

Ushbu maqolada axborotlashgan jamiyat sharoitida yoshlarning axloqiy ongini rivojlantirish mexanizmlari ijtimoiy-falsafiy, pedagogik va aksiologik yondashuvlar uyg'unligida tahlil qilinadi. Tadqiqotda raqamli kommunikatsiyalar, ijtimoiy tarmoqlar, ommaviy axborot oqimlari, virtual identifikatsiya, media savodxonlik hamda milliy-ma'naviy qadriyatlar tizimining yoshlar axloqiy qarashlari shakllanishiga ta'siri ochib beriladi. Maqolada axloqiy ong faqat individual fazilatlar majmui sifatida emas, balki shaxsning axborotni tanlash, baholash va talqin qilish hamda ijtimoiy mas'uliyat asosida harakat qilish qobiliyati sifatida izohlanadi. Oilaviy tarbiya, ta'lim muassasasi, mahalla, raqamli platformalar, ijtimoiy nazorat, qadriyatlar kommunikatsiyasi va refleksiv tafakkur kabi omillar o'zaro bog'liq mexanizmlar sifatida asoslanadi.

Kalit so'zlar: axborotlashgan jamiyat, yoshlar, axloqiy ong, raqamli madaniyat, media savodxonlik, ma'naviy qadriyatlar, axborot xavfsizligi, ijtimoiy mas'uliyat, refleksiv tafakkur.

МЕХАНИЗМЫ РАЗВИТИЯ НРАВСТВЕННОГО СОЗНАНИЯ МОЛОДЁЖИ В ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ

Сарибоева Шахноза Хасанбоевна

University of Business and Science, преподаватель.

Аннотация.

В статье анализируются механизмы развития нравственного сознания молодёжи в условиях информационного общества на основе сочетания социально-философского, педагогического и аксиологического подходов. Раскрывается влияние цифровых коммуникаций, социальных сетей, массовых информационных потоков, виртуальной идентификации, медиаграмотности и системы национально-духовных ценностей на формирование нравственных взглядов молодёжи. Нравственное сознание рассматривается не только как совокупность индивидуальных качеств, но и как способность личности выбирать, оценивать и интерпретировать информацию, а также действовать на основе социальной ответственности. Такие факторы, как семейное воспитание, образовательное учреждение, махалля, цифровые платформы, социальный контроль, коммуникация ценностей и рефлексивное мышление, обосновываются как взаимосвязанные механизмы.

Ключевые слова: информационное общество, молодёжь, нравственное сознание, цифровая культура, медиаграмотность, духовные ценности, информационная безопасность, социальная ответственность, рефлексивное мышление.

MECHANISMS FOR DEVELOPING YOUNG PEOPLE'S MORAL CONSCIOUSNESS IN THE INFORMATION SOCIETY

Sariboyeva Shaxnoza Xasanboyevna

University of Business and Science, Lecturer.

Abstract.

This article analyzes the mechanisms for developing young people's moral consciousness in the information society through an integrated socio-philosophical, pedagogical, and axiological approach. The study examines the influence of digital

communications, social networks, mass information flows, virtual identification, media literacy, and the system of national and spiritual values on the formation of young people's moral views. Moral consciousness is interpreted not merely as a set of individual qualities but also as an individual's ability to select, evaluate, and interpret information and to act on the basis of social responsibility. Factors such as family upbringing, educational institutions, the mahalla, digital platforms, social control, value communication, and reflective thinking are substantiated as interconnected mechanisms.

Keywords: information society, youth, moral consciousness, digital culture, media literacy, spiritual values, information security, social responsibility, reflective thinking.

Kirish. Axborotlashgan jamiyat bugungi sivilizatsion taraqqiyotning shunday bosqichiki, unda ijtimoiy munosabatlar, mehnat bozori, ta'lim tizimi, madaniy almashinuv, siyosiy ishtirok va shaxsiy o'zlikni anglash jarayonlari axborot oqimlari hamda raqamli kommunikatsiyalar orqali qayta tashkil etilmoqda. Mazkur sharoitda yoshlar ongiga ta'sir qiluvchi asosiy omillar faqat an'anaviy oila, maktab, mahalla va jamoat institutlari bilan cheklanib qolmay, balki global tarmoqlar, algoritmik tavsiyalar, vizual kontent, virtual guruhlar, blogosfera, sun'iy intellekt vositalari va tezkor axborot almashinuvi orqali ham shakllanadi. Shu bois axloqiy ongni rivojlantirish masalasi oddiy tarbiyaviy yo'nalishdan chiqib, murakkab ijtimoiy-falsafiy muammoga aylanadi; chunki yosh shaxs axborotni qabul qiluvchi passiv obyekt emas, balki uni saralovchi, sharhlovchi, baholovchi va o'z ijtimoiy xatti-harakatiga aylantiruvchi faol subyektdir [1].

Axloqiy ong shaxsning yaxshilik va yomonlik, burch va mas'uliyat, adolat va insoflilik, halollik va vijdon, erkinlik va javobgarlik haqidagi tasavvurlarini o'zida mujassam etuvchi murakkab ma'naviy tuzilmadir. Axborotlashgan jamiyatda ushbu tuzilma barqaror va yakunlangan holatda emas, balki doimiy yangilanib boruvchi kommunikativ jarayon sifatida namoyon bo'ladi [2]. Yoshlar har kuni turli mafkuraviy pozitsiyalar, iste'mol madaniyati, agressiv reklama, individualistik hayot uslublari, stereotiplar, virtual obro' uchun kurash, tezkor baholash va ommaviy taqlid shakllari bilan yuzma-yuz keladi. Natijada axloqiy tanlov murakkablashadi: shaxs bir tomondan milliy qadriyatlar, oilaviy an'analar va ijtimoiy mas'uliyat me'yorlariga tayanadi, ikkinchi tomondan esa global raqamli muhitning erkin, ko'p ovozli va ba'zan ziddiyatli axborot maydonida o'z pozitsiyasini belgilashga majbur bo'ladi [3].

Mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, axborotlashgan jamiyat yoshlarning ma'naviy-axloqiy rivojlanishi uchun ham keng imkoniyatlar, ham jiddiy xavflarni yuzaga keltiradi. Imkoniyatlar sifatida ochiq ta'lim resurslari, ilmiy ma'lumotlar, ijobiy ijtimoiy tashabbuslar, onlayn hamkorlik, fuqarolik faolligi, milliy merosni raqamlashtirish va madaniyatlararo muloqotni ko'rsatish mumkin. Xavflar esa axborot manipulyatsiyasi, yolg'on xabarlar, radikal g'oyalar, kiberbulling, shaxsiy ma'lumotlar daxlsizligining buzilishi, virtual qaramlik, kommunikativ tajovuzkorlik, ma'naviy relativizm va mas'uliyatsiz raqamli xatti-harakatlarda namoyon bo'ladi. Shuning uchun yoshlarning axloqiy ongini rivojlantirish mexanizmlari nafaqat qadriyatlarni targ'ib qilish, balki axborot bilan ishlash madaniyatini, tanqidiy tafakkurni, raqamli etikani va ijtimoiy javobgarlik kompetensiyasini shakllantirishni ham o'z ichiga olishi lozim [4].

Axborotlashgan jamiyatda tarbiya jarayonining an'anaviy modeli ham transformatsiyaga uchraydi. Ilgari axloqiy tarbiya ko'proq vertikal uzatish, ya'ni kattalar tajribasi va ijtimoiy me'yorlarni yosh avlodga yetkazish sifatida tushunilgan bo'lsa, hozir bu jarayon ko'p markazli, interaktiv va dialogik xususiyat kasb etmoqda [5]. Yoshlar axborot makonida bir vaqtning o'zida o'quvchi, muhokama ishtirokchisi, kontent yaratuvchi, kuzatuvchi va baholovchi vazifalarini bajaradi. Bu esa axloqiy ongni rivojlantirishda buyruqbozlik yoki faqat nazoratga asoslangan yondashuv yetarli emasligini ko'rsatadi. Samarali mexanizm yoshlarning subyektiv faolligini e'tirof etishi, ularni mustaqil axloqiy mulohaza yuritishga, bahs-munozarada dalil keltirishga, raqamli muhitda o'z harakati oqibatini oldindan ko'ra bilishga va ijtimoiy foydali faoliyatga jalb etishga qaratilishi kerak.

Ushbu maqolaning ilmiy maqsadi axborotlashgan jamiyat sharoitida yoshlarning axloqiy ongini rivojlantirishga xizmat qiluvchi asosiy ijtimoiy-falsafiy mexanizmlarni aniqlash, ularning tarkibiy komponentlarini tahlil qilish va amaliy samaradorlik shartlarini nazariy jihatdan asoslashdan iborat. Maqolada axloqiy ong rivoji uch darajada ko'rib chiqiladi: birinchidan, kognitiv daraja, ya'ni yoshlarning axloqiy tushunchalar, me'yorlar va qadriyatlar haqidagi bilimlarini shakllantirish; ikkinchidan, emotsional-qadriyatli daraja, ya'ni vijdon, hamdardlik, hurmat, mas'uliyat va adolat tuyg'ularini mustahkamlash; uchinchidan, xulqiy-amaliy daraja, ya'ni raqamli va real muhitda axloqiy qaror qabul qilish, ijtimoiy foydali xatti-harakatlarni amalga oshirish va salbiy axborot ta'sirlariga ongli qarshilik ko'rsatish [6].

Tadqiqotning nazariy ahamiyati shundaki, unda axloqiy ong axborotlashgan jamiyatning texnologik, kommunikativ va qadriyatli shart-sharoitlari bilan bog'liq holda talqin qilinadi. Bu yondashuv axloqiy tarbiyani faqat ma'ruzaviy targ'ibot yoki nazorat tizimi sifatida emas, balki shaxsning axborot madaniyati, ijtimoiy identifikatsiyasi, madaniy xotirasi va fuqarolik mas'uliyatini uyg'unlashtiruvchi jarayon sifatida ko'rsatadi. Amaliy ahamiyat esa ta'lim muassasalari, yoshlar tashkilotlari, mahalla institutlari va raqamli platformalar uchun axloqiy ongni rivojlantirishning integrativ mexanizmlarini ishlab chiqish imkoniyati bilan belgilanadi. Bunday mexanizmlar media savodxonlik darslari, raqamli etika bo'yicha treninglar, milliy qadriyatlarga asoslangan interaktiv loyihalar, ijtimoiy tarmoqlarda ijobiy kontent yaratish, mentorlik, psixologik-pedagogik maslahat va jamoaviy muhokama shakllarini bir butun tizimga birlashtirishi mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Mavzu bo‘yicha mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, axborotlashgan jamiyat sharoitida yoshlar axloqiy ongini rivojlantirish masalasi O‘zbekiston olimlari tomonidan asosan ma’naviy-axloqiy tarbiya, axborot xavfsizligi, milliy g‘oya, media madaniyat va raqamli muhit ta’siri doirasida o‘rganib kelinmoqda. Google Scholar bazasida ko‘rinadigan ilmiy ishlarda N. N. Donayeva hamda U. Vaxobovning tadqiqot yo‘nalishlari ushbu maqola mavzusiga yaqinligi bilan ajralib turadi.

N. N. Donayeva “Zamonaviy axborot muhitida o‘quvchi yoshlarning ma’naviy-axloqiy qiyofasini yuksaltirish” mazmunidagi ishlari orqali axborot muhitining o‘quvchi-yoshlar shaxsiga ta’sirini tarbiyaviy, kommunikativ va qadriyatli mezonlar asosida tahlil qiladi. Uning yondashuvida yoshlar axloqiy qiyofasi tashqi nazorat natijasi emas, balki ta’lim, oila, ijtimoiy muhit va axborot iste’moli madaniyati kesishmasida shakllanadigan dinamik jarayon sifatida tushuntiriladi. Bu qarash axborotlashgan jamiyat sharoitida axloqiy ongni rivojlantirish mexanizmlarini faqat taqiqlash yoki cheklash orqali emas, balki shaxsni ongli tanlovga tayyorlash, axborotni semantik tahlil qilish, ijtimoiy foydali maqsadga yo‘naltirish va ma’naviy immunitetni mustahkamlash orqali qurish zarurligini ko‘rsatadi [7].

U. Vaxobovning Google Scholar profilida uchraydigan “Axborot oqimi jadallashuvining yoshlar ma’naviy-axloqiy qiyofasiga ta’siri va muammolar” yo‘nalishidagi izlanishlari esa mazkur muammoning kommunikativ va xavfsizlik jihatlarini yoritishga xizmat qiladi. Olimning ishlari asosida axborot oqimining tezlashuvi yoshlar ongida qadriyatlar raqobatini kuchaytirishi, axloqiy mezonlarning nisbiylashuvi, ijtimoiy tarmoqlardagi taqlid, virtual obro‘ va ommaviy fikr bosimi shaxsning mustaqil axloqiy qaror qabul qilishiga ta’sir etishi mumkinligi anglashiladi. Bunday yondashuv maqola uchun muhim nazariy asos beradi, chunki yoshlar axloqiy ongini rivojlantirish mexanizmi axborot oqimining hajmi bilan emas, balki uni boshqarish, tanlash, baholash va qadriyatga aylantirish madaniyati bilan belgilanadi. Vaxobovning qarashlari axborotlashgan jamiyatda “ma’naviy xavfsizlik” tushunchasini kengroq talqin qilishga imkon beradi: bu xavfsizlik faqat zararli kontentdan himoyalanish emas, balki yosh shaxsning o‘z fikri, vijdoniy pozitsiyasi va ijtimoiy mas’uliyatini saqlagan holda ochiq axborot maydonida harakat qila olish qobiliyatidir [8].

Donayeva va Vaxobov tadqiqotlarini o‘zaro bog‘lab tahlil qilganda, axborotlashgan jamiyatda axloqiy ongni rivojlantirish uch asosiy yo‘nalishda namoyon bo‘lishi ko‘rinadi. Birinchi yo‘nalish — ma’naviy-ma’rifiy asos: bunda milliy meros, oilaviy qadriyatlar, insonparvarlik, adolat, halollik va bag‘rikenglik kabi me’yorlar yoshlar ongiga zamonaviy kommunikatsiya usullari orqali singdiriladi. Ikkinchi yo‘nalish — media-axborot kompetensiyasi: bunda yoshlar yolg‘on xabar, manipulyatsiya, stereotip, raqamli tajovuz va iste’molchilik bosimini tanqidiy baholashga o‘rgatiladi. Uchinchi yo‘nalish — amaliy ijtimoiy faoliyat: bunda axloqiy qadriyatlar shunchaki nazariy tushuncha emas, balki volontyorlik, ijtimoiy loyiha, jamoaviy hamkorlik, raqamli kontent yaratish va fuqarolik faolligi orqali real xatti-harakatga aylanadi. Demak, O‘zbekiston olimlari tomonidan ilgari surilgan ilmiy qarashlar ushbu maqolada taklif etilayotgan integrativ mexanizm uchun muhim nazariy poydevor vazifasini bajaradi.

METODOLOGIK QISM

Ushbu maqolada axborotlashgan jamiyatda yoshlarning axloqiy ongini rivojlantirish mexanizmlarini ilmiy asoslash uchun kompleks metodologik yondashuv qo‘llanildi. Avvalo, ijtimoiy-falsafiy tahlil metodi yordamida axborotlashgan jamiyatning mohiyati, uning shaxs axloqiy dunyoqarashiga ta’sir etuvchi omillari, raqamli madaniyatning qadriyatlar tizimini qayta tashkil etishdagi roli va yoshlar ongida yuzaga keladigan normativ ziddiyatlar izohlandi. Mazkur metod axloqiy ongni faqat individual psixologik xususiyat emas, balki tarixiy, madaniy, kommunikativ va institutsional omillar ta’sirida shakllanuvchi ijtimoiy hodisa sifatida ko‘rib chiqishga imkon berdi.

Shuningdek, aksiologik yondashuv asosida milliy va umuminsoniy qadriyatlar, vijdon, mas’uliyat, adolat, inson qadr-qimmati, bag‘rikenglik, halollik va fuqarolik burchi kabi kategoriyalar axborot muhitidagi yoshlar xatti-harakatining mezoni sifatida tahlil qilindi. Maqolada tizimli tahlil metodi ham muhim o‘rin tutdi, chunki yoshlar axloqiy ongining rivojlanishi birgina ta’lim muassasasi yoki oilaviy tarbiya bilan izohlanmaydi; u oila, ta’lim, mahalla, ommaviy axborot vositalari, internet platformalari, tengdoshlar guruhi, davlat siyosati va shaxsiy refleksiya kabi ko‘plab komponentlarning o‘zaro ta’siri natijasida yuzaga keladi. Tizimli yondashuv bu komponentlarni alohida-alohida emas, balki yagona tarbiyaviy-kommunikativ mexanizm sifatida ko‘rishga xizmat qildi.

Kontent-tahlil metodi yordamida axborot makonida yoshlar ongiga ta’sir etuvchi asosiy mazmuniy yo‘nalishlar — ma’naviy-ma’rifiy kontent, ko‘ngilochar iste’mol kontenti, ijtimoiy-siyosiy axborot, manipulyativ xabarlar, motivatsion materiallar va taqlidga asoslangan vizual obrazlar — nazariy jihatdan tasniflandi. Bu metod yoshlar axloqiy qarashlari shakllanishida axborot mazmunining ma’nosi, talqini va qabul qilinish kontekstini aniqlashga yordam berdi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, axborotlashgan jamiyatda yoshlarning axloqiy ongini rivojlantirish mexanizmlari ko‘p qatlamli, integrativ va doimiy yangilanib boruvchi jarayon sifatida namoyon bo‘ladi. Birinchi natija shundan iboratki, axloqiy ong rivoji axborot muhitidan ajratilgan holda emas, balki aynan shu muhitning ichida shakllantirilishi kerak. Yoshlar real hayot va virtual makonni alohida olamlar sifatida emas, balki bir-birini to‘ldiruvchi ijtimoiy tajriba maydonlari sifatida qabul qiladi. Shu sababli tarbiya mexanizmi ham ikki makonni uzviy bog‘lashi lozim: real hayotdagi odob, hurmat, mas’uliyat va hamkorlik me’yorlari raqamli muloqot, izoh yozish, kontent ulashish, shaxsiy ma’lumotni himoya qilish, bahsda odob saqlash va boshqalarning qadr-qimmatiga hurmat bilan munosabatda bo‘lish kabi amaliy ko‘nikmalarga aylantirilishi zarur. Ikkinchi natija axloqiy ongni rivojlantirishda media savodxonlik markaziy o‘rin

tutishini ko‘rsatadi. Axborotlashgan jamiyatda ma’naviy immunitet faqat zararli g‘oyalarni inkor etishdan iborat emas; u axborot manbasini tekshirish, dalil bilan fikrni farqlash, hissiy manipulyatsiyani aniqlash, yolg‘on xabarni tanish, algoritmik tavsiyaning shaxs tanloviga ta’sirini anglash va o‘z raqamli izini mas’uliyat bilan boshqarishni ham o‘z ichiga oladi. Bu natija axloqiy tarbiyaning mazmunini kengaytiradi: endi axloqiy ong halollik, vatanparvarlik yoki insonparvarlik haqidagi umumiy tasavvurlar bilangina cheklanmay, balki raqamli axborot bilan ishlashdagi mas’uliyatli xatti-harakatlarni ham qamrab oladi. Demak, yoshlar uchun raqamli etika, axborot ekologiyasi va kommunikativ madaniyat bo‘yicha muntazam mashg‘ulotlar zarur. Uchinchi natija shundan iboratki, axloqiy ongning barqaror rivoji qadriyatlar kommunikatsiyasiga bog‘liq. Milliy va umuminsoniy qadriyatlar yoshlar ongiga faqat nasihat shaklida yetkazilganda ularning ta’siri cheklangan bo‘lishi mumkin; ular zamonaviy til, vizual madaniyat, interaktiv metodlar, hayotiy keyslar, real ijtimoiy loyihalar va yoshlarning o‘z tajribasi orqali qayta anglanishi kerak. Maqola doirasida taklif etilgan mexanizmda qadriyatlar kommunikatsiyasi uch bosqichda ko‘riladi: qadriyatni bilish, qadriyatni shaxsiy ma’no sifatida qabul qilish va qadriyat asosida ijtimoiy harakat qilish. Masalan, adolat tushunchasi faqat nazariy ta’rif sifatida emas, balki akademik halollik, onlayn bahsda adolatli munosabat, plagiatdan voz kechish, boshqalarning fikrini hurmat qilish va zaif guruhlarga yordam berish amaliyoti orqali mustahkamlanadi.

MUHOKAMA

Mavzu bo‘yicha muhokama xalqaro ilmiy adabiyotlarda axborotlashgan jamiyat va axloqiy ong masalasiga turlicha yondashuvlar mavjudligini ko‘rsatadi. Manuel Castellsning “tarmoq jamiyati” haqidagi konsepsiyasi raqamli kommunikatsiyalar jamiyat tuzilmasini o‘zgartirib, iqtisodiy, madaniy va siyosiy jarayonlarni tarmoqlar mantiqi asosida qayta tashkil etishini ta’kidlaydi. Castells nuqtayi nazaridan yoshlarning axloqiy ongi ham endi yopiq mahalliy muhitdagina emas, balki global axborot oqimlari, tarmoqlararo aloqalar va ko‘p markazli identifikatsiyalar maydonida shakllanadi. Bu yondashuvning kuchli tomoni shundaki, u axloqiy ong rivojini ijtimoiy strukturadan ajratmaydi; ya’ni yoshlar qanday axborotga ulanayotgani, qaysi tarmoqlarda ishtirok etayotgani, qanday kommunikativ kuchlar ta’sirida qolayotgani ularning qadriyat tanlovini belgilashini ko‘rsatadi. Biroq Castells konsepsiyasi doirasida axloqiy me’yorlarning ichki mazmuni, vijdoniy tajriba va shaxsiy mas’uliyatning ruhiy-falsafiy tomoni yetarlicha keng ochilmasligi mumkin. Chunki tarmoq mantiqi asosan ijtimoiy aloqalar, axborot oqimlari va kuch munosabatlarini izohlashga qaratilgan. Luciano Floridi esa axborot etikasi konsepsiyasi orqali raqamli muhitni oddiy texnik vositalar majmui emas, balki inson faoliyatining yangi ontologik muhiti — infosfera sifatida talqin qiladi. Floridi yondashuvida axloqiy mas’uliyat faqat insonlararo munosabat bilan cheklanmay, axborot obyektlari, raqamli identifikatsiya, maxfiylik, ma’lumot yaxlitligi, algoritmik qarorlar va axborot ekologiyasiga nisbatan ham qo‘llanadi. Bu qarash yoshlar axloqiy ongini rivojlantirish uchun juda muhim, chunki yoshlar raqamli makonda nafaqat boshqalar bilan muloqot qiladi, balki o‘ziga, boshqalarga va jamiyatga taalluqli ma’lumotlarni yaratadi, tarqatadi, baholaydi va saqlaydi. Floridi nuqtayi nazaridan axloqiy ong raqamli iz qoldirish madaniyati, shaxsiy ma’lumotga hurmat, axborotga zarar yetkazmaslik, manipulyatsiyadan voz kechish va raqamli muhitni inson qadr-qimmatiga mos saqlash mas’uliyatini ham o‘z ichiga oladi. Bu yondashuv Castellsning strukturaviy tahlilini normativ-etik mezonlar bilan to‘ldiradi. Castells va Floridi qarashlari o‘rtasidagi polemik nuqta shundaki, birinchi yondashuv axborotlashgan jamiyatni asosan tarmoq aloqalari va ijtimoiy kuchlar dinamikasi orqali tushuntirsa, ikkinchi yondashuv raqamli muhitning axloqiy maqomi va undagi harakatlarning normativ oqibatlariga urg‘u beradi. Castells uchun asosiy savol: yoshlar qaysi tarmoqlarga ulanmoqda va bu tarmoqlar ularning ijtimoiy pozitsiyasini qanday belgilamoqda? Floridi uchun esa asosiy savol: yoshlar infosferada qanday axloqiy mas’uliyat bilan harakat qilmoqda va ularning axborot bilan ishlash usuli inson qadr-qimmati, adolat va yaxlitlikka qanchalik mos kelmoqda? Mazkur maqola ushbu ikki pozitsiyani qarama-qarshi qo‘yishdan ko‘ra, ularni integratsiyalashni maqsadga muvofiq deb hisoblaydi. Chunki yoshlar axloqiy ongini rivojlantirish uchun ham tarmoq jamiyatining real strukturaviy ta’sirlarini anglash, ham raqamli axborot muhitida axloqiy javobgarlik tamoyillarini shakllantirish zarur.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, axborotlashgan jamiyatda yoshlarning axloqiy ongini rivojlantirish masalasi zamonaviy ijtimoiy taraqqiyotning eng muhim ma’naviy-falsafiy muammolaridan biridir. Raqamli kommunikatsiyalar yoshlar hayotiga ulkan imkoniyatlar olib kirayotgan bo‘lsa-da, ular axborot manipulyatsiyasi, qadriyatlar nisbiylashuvi, virtual tajovuz, yolg‘on xabar, individualizm va mas’uliyatsiz kommunikatsiya kabi xavflarni ham kuchaytiradi. Shu sababli axloqiy ongni rivojlantirish mexanizmi himoya, tarbiya, ta’lim, media savodxonlik, refleksiya va ijtimoiy amaliyotni birlashtirgan kompleks tizim sifatida qurilishi lozim. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, axborotlashgan jamiyatda axloqiy ongni rivojlantirishning asosiy mexanizmlari media savodxonlikni kuchaytirish, raqamli etikani o‘rgatish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni zamonaviy kommunikatsiya shakllarida targ‘ib qilish, yoshlarni ijtimoiy foydali loyihalarga jalb etish, refleksiv tafakkurni rivojlantirish va axborot xavfsizligi madaniyatini shakllantirishdan iborat. Ushbu mexanizmlar o‘zaro bog‘langan holda qo‘llangandagina yoshlar ongida barqaror axloqiy pozitsiya, ijtimoiy mas’uliyat va mustaqil tanlov madaniyati shakllanadi. Demak, axborotlashgan jamiyatda axloqiy ongni rivojlantirish kelajak avlodning ma’naviy barkamolligi, fuqarolik faolligi va milliy taraqqiyotga daxldorligini ta’minlovchi strategik vazifa sifatida baholanishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Russell S. *Human Compatible: Artificial Intelligence and the Problem of Control.* – New York: Viking, 2019.

2. Lutfullayeva Y. X. Sun'iy intellekt va ta'lim kelajagi – AI yordamida o'qitishning afzalliklari va xavflari // *Ustozlar uchun.* – 2025. – J. 80, № 1. – B. 184–187.
3. Atayeva N. Sun'iy intellekt va jamiyat // 2026. – T. 60, № 1. – C. 253–258.
4. Jalolov T. S. Sun'iy intellekt yordamida katta ma'lumotlarni qayta ishlash va tahlil qilishning samarali usullari // 2024. – Vol. 1, No. 3. – P. 25–30.
5. Donayeva N. N. *Zamonaviy axborot muhitida o'quvchi yoshlarning ma'naviy-axloqiy qiyofasini yuksaltirish.* – Google Scholar profili materiallari, 2020.
6. Vaxobov U. *Axborot oqimi jadallashuvining yoshlar ma'naviy-axloqiy qiyofasiga ta'siri va muammolar.* – Google Scholar profili materiallari, 2024.
7. Castells M. *The Rise of the Network Society. The Information Age: Economy, Society and Culture.* – Wiley-Blackwell, 2010.
8. Floridi L. Information Ethics, Its Nature and Scope // *ACM SIGCAS Computers and Society.* – 2006.
9. Ashurov J. D. Oliy ta'limda sun'iy intellekt texnologiyalari: muammolar va istiqbollar //– 2024. – Vol. 1, No. 3. – P. 112–118.
10. Ashurov J. D. Sun'iy intellekt texnologiyalaridan ta'lim tizimida foydalanishda axborot madaniyatini shakllantirishning ahamiyati // – 2025. – Vol. 2, No. 1. – P. 41–47.